

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КРИМІНАЛЬНОЇ ЮСТИЦІЇ

УДК 343.93

Олексій Миколайович ЛИТВИНОВ,
доктор юридичних наук, професор,
заслужений працівник освіти України
(Харківський національний університет
внутрішніх справ)

Юрій Броніславович ДАНИЛЬЧЕНКО,
доктор юридичних наук, доцент
(Науково-дослідний інститут вивчення
проблем злочинності імені академіка
В. В. Сташиса Національної академії
правових наук України)

КРИМІНОЛОГІЧНИЙ ПРОСТІР: ШЛЯХ ДО СИНЕРГІЇ

Процеси самоорганізації (саморозвитку) науки кримінології давно привертають увагу вчених, але, як і багато інших складних явищ, вони поки що не отримали однозначної оцінки і навіть більш-менш однакового розуміння у кримінологічному співтоваристві. Авторам цих рядків неодноразово доводилося чути категоричне твердження, що самоорганізація – «річ неможлива» у науці, оскільки, по-перше, наукова спільнота висуває певні правила вживання наукових понять і категорій, залучення до арсеналу певної науки нових термінів, конструкцій або слівформ, а по-друге, у ході наукового дослідження науковець вибудовує текст за загальноприйнятим зразком, вже не кажучи про академічні публікації. Отже жодної самоорганізації науки не відбувається – усе це процес керований!

Подібна думка була б небезпідставною, якби самоорганізація розумілася як нерегульоване нагромадження наукових теорій, понять, термінів, що, безумовно, неможливе для людей адекватних (залишимо осторонь квазінаукові екзерсиси, що здійснюються для якихось особливих цілей). Проте все не так просто, і сьогодні це доводить синергетика, або теорія самоорганізації складних систем – міждисциплінарний напрямок, що

активно розвивається, націлений на розкриття динамічних, еволюційних властивостей систем різної природи.

Заради справедливості треба визнати, що в деяких роботах окремих дослідників, які декларують свою прихильність до синергетики, ми не знаходимо глибокого розуміння того, в чому насправді полягає специфіка наукового аналізу в рамках цього напрямку; зате знаходимо незрозумілий переказ псевдосинергетичних ідей. На жаль, така практика відчутно шкодить позиціям тих кримінологів, які сповідують синергетичні ідеї, оскільки знайомство з подібними опусами породжує у інших вчених упередження проти самої синергетичної методології. Проте сподіваємось, що уважніше вивчення змісту науково-аналітичних підходів цього напрямку зніме неприйняття, сформоване легковажним ставленням таких горе-науковців. Тому в цій статті ми ставимо за **мету** хоча б стисло висвітлити можливість синергетичного підходу до побудови кримінологічного простору.

Почнемо з того, що визначення ключового поняття «самоорганізація» не несе в собі жодних установок, несумісних з уявленнями про кримінологію, точніше кримінологічний простір, як систему. У загальній теорії систем базові характеристики цього явища є наступними:

1) самоорганізація сприймається як здатність систем до саморозвитку, саморегулювання під час використання енергії, інформації, речовини, що надходить ззовні, але й можливостей, закладених усередині самої системи;

2) самоорганізація відбувається у складних динамічних відкритих системах, що перебувають у нерівноважному стані;

3) самоорганізація можлива за наявності досить великої кількості взаємодіючих елементів;

4) функціонування всіх компонентів системи спрямоване до атрактора (зони тяжіння) – це мета еволюції системи, область найбільш упорядкованого стану;

5) поведінка елементів має бути кооперативною та когерентною, що забезпечують параметри порядку – керуючі фактори системи;

6) взаємодія елементів системи, що самоорганізується, має нелінійний характер, тобто результат цієї взаємодії складається не за лінійним принципом послідовного механічного складання елементів та їх функцій, а нелінійно, комплексно, під впливом взаємного підсилення будь-яких (у тому числі малопомітних або непередбачуваних) факторів, коли, образно кажучи, «два плюс два» може «дорівнювати п'яти»;

7) нелінійний характер має як саморозвиток системи, так і вплив оточення, яке багато в чому визначає напрям еволюції системи¹.

Стосовно кримінологічного простору (себто самої кримінології як комплексу ідей, дискурсу і наративів, а також усієї сукупності

¹ Астафьева О. Н. Синергетический подход к исследованию социокультурных процессов: возможности и пределы: Монография. М. : Изд-во МГИДА, 2002; Князева Е. Н., Курдюмов С. П. Основания синергетики. Режимы с обострением, самоорганизация, темпомиры. СПб. : Алетея, 2002; Котельников Г. А. Теоретическая и прикладная синергетика. Белгород : БелГТАСМ; Крестьянское дело, 2000.

кримінологічних практик) такий підхід передбачає, що ця система еволюціонує як під впливом сигналів із зовнішнього середовища, що підтверджує відкритість системи, так і слідує своїм внутрішнім тенденціям на різних рівнях (глобальному, регіональному, субрегіональному, об'єктовому). Очевидною є складна організованість та динамічність кримінологічного простору, його здатність до порушення рівноважного стану та адаптивність.

Крім того, сам кримінологічний простір з функціональної точки зору – інструмент непростий. Це складна багаторівнева система, яка відбиває і в якійсь частині формує свідомість людини (кримінологічну свідомість). Є аксіомою, що людина є системою з високим ступенем саморегулювання, яка сама себе підтримує і відновлює і що в мозку людини завжди відбувається самоорганізація нейронних зв'язків¹, отже, і світосприйняття, то немає нічого неймовірного в тому, щоб хоча б гіпотетично допустити наявність подібних процесів і в кримінологічному просторі.

В термінах синергетики кримінологічний простір – це система, що прагне до атрактора (області тяжіння всіх елементів) – реалізації тих чи інших кримінологічних ідей. Він дозволяє своїми засобами передавати немовний зміст образів свідомості, які, звісно, не є абсолютно застиглими і повністю регламентованими. Звідси закономірним є і визнання постійної рухливості, еволюції кримінологічного простору. Проте річ не лише у визнанні динамічності та нерівноважності кримінологічного простору, а й у тому, що було б нелогічним вважати, що зміни в кримінологічних теоріях або практиках – не що інше, як руйнівні удари, випадкові та різноманітні з погляду системи. Зміни часто мають своїм об'єктом систему, її зміцнення, розбудову тощо.

Отже, найважливішою характеристикою кримінологічного простору є рухливість, еволюція, модифікація його компонентів і стабілізуючих властивостей системи в цілому. Незалежно від того, яким чином – усередині або ззовні – народжуються сигнали, що викликають функціональні коливання в системі (поява нових або зміна старих елементів, зв'язків, функцій), кримінологічний простір, підпорядковуючись своїм параметрам порядку, «перетравлює» ці коливання або на певній ділянці адаптується до них, або відкидає, або змінює їх настільки, щоб вони могли органічно вписатися у загальну систему. Ці процеси, природно, залучають велику кількість елементів до взаємодії, що неминуче є кооперативним та когерентним; інакше система почала б руйнуватися, а з нею і наука, і практика протидії злочинності.

Вважаємо, що все сказане вже знімає сумніви щодо правомірності застосування принципів синергетики в кримінології. Проте слід докладніше розглянути питання, як долає кримінологічний простір шлях до синергії.

¹ Хакен Г., Хакен-Крелль М. Тайны восприятия. Синергетика как ключ к мозгу. М. : Ин-т компьютерных исследований, 2002.

Нагадаємо, що синергія передбачає «злиття енергій», оскільки еволюція системи здійснюється при взаємодії всіх елементів, хоч би як малою здавалася їх участь у загальному функціонуванні системи¹. Вихідний постулат синергетики – це ідея про можливість спонтанного виникнення порядку та організації з безладу в результаті внутрішньо системної самоорганізації та обміну із зовнішнім середовищем. При цьому розвиток системи представляється як чергування впорядкованих та хаотичних станів, що сприяє адаптації та самозбереження системи, проходження етапів загострення, вихід на новий рівень існування. Невипадково синергетичний напрям також називають системно-динамічним.

Основи синергетичного розуміння еволюції системи можна стисло уявити так. Складна незамкнена система в русі до атрактора на якомусь етапі перебуває у стані відносної рівноваги, що визначають параметри порядку – фактори, що керують її функціонуванням. Поступово динамічні процеси всередині системи та сигнали із зовнішнього середовища порушують рівновагу та призводять до виникнення випадкових хаотичних коливань (флуктуацій), які, посилюючись, можуть так впливати на систему, що вона наближається до точки розгалуження (біфуркації) – моменту вибору подальшого шляху. У цій точці будь-який сигнал може бути поштовхом до розвитку системи в тому чи іншому (не завжди кращому) напрямку. Опираючись дезорганізуючим тенденціям, система позбавляється надлишків речовини, енергії або інформації: відбувається їх розсіювання (дисипація) у зовнішнє середовище, а також приплив ресурсів ззовні, що допомагає впорядковувати систему. Зрештою, в результаті комплексної нелінійної взаємодії та взаємопосилення різних компонентів у ній проявляються спонтанні властивості, характерні не для окремих елементів, а для системи як цілого. Система обирає подальший шлях еволюції і переходить на якісно новий рівень організації, де параметри порядку теж однак перетворюються, а описаний механізм саморозвитку запускається знову. Інакше система зруйнується.

Синергетичний аналіз розкриває механізми самоорганізації та виявляє параметри порядку, які забезпечують самозбереження системи та регулюють процеси, за допомогою яких на шляху до атрактора відбувається еволюція системи та її елементів. Причому визнання нелінійних властивостей кримінологічного простору та кримінологічного дискурсу не означає заперечення лінійності зв'язків між окремими їх елементами. Традиційне уявлення про те, що лінійність розташування елементів системи – це форма їх існування та функціонування по-своєму є правильним. Однак зміст кримінологічної теорії створюється як результат не тільки складання послідовно (лінійно) з'єднаних ідей (фрагментів дискурсу) або цілісних наративів, а й виникнення нових смислових компонентів, властивих саме цілісній композиції.

¹ Велика українська кримінологічна енциклопедія. У 2 т. Т. 2: М-Я / редкол.: В. В. Сокуренько (голова), О. М. Бандурка (співголова) та ін.; наук. ред. О. М. Литвинов. Харків: Факт, 2021. С. 491-496.

Для нас особливий інтерес представляє системно-динамічний аналіз кримінологічного дискурсу, бо то є самий проблемний компонент кримінологічного простору, найкращий виразник його змісту, який, однак, або заперечують, або залишають без уваги сучасні дослідники. І на це є свої причини.

По-перше, незважаючи на визнання певної системності кримінологічного дискурсу, важко дати чітке його визначення як системи з урахуванням нескінченного різноманіття його форм та загалом нестабільної «поведінки», бо він у кожному когнітивному акті народжується наново.

По-друге, дискурс – це не просто текст, а складний комплекс смислів, мови, мовлення та їх сприйняття в сукупності з усіма смисловими додатками, зумовленими різними факторами ситуації та учасників спілкування. Чи можна виявити та систематизувати керуючі параметри такої системи?

По-третє, як розуміти «хаотизацію» кримінологічного дискурсу, яку синергетика сприймає як неминучий етап у розвитку будь-якої системи?

Виникають й інші спірні питання. Але навіть якщо такі питання будуть аналітично вирішені, чи це допоможе розробці оптимальних когнітивних моделей, що сприятимуть подальшому розвитку кримінологічного простору? Адже по-суті саме в цьому має бути головний наш інтерес. Вважаємо, що на базі синергетики відповіді можна знайти.

Ми пропонуємо таке визначення **кримінологічного дискурсу** як синергетичної системи – *це система смислів кримінологічного простору, що самоорганізується, формується через їх мовне вираження і мобілізує функціональний потенціал всіх елементів на шляху до атрактора (когнітивної мети)*. Таке трактування, з одного боку, фіксує основні невід’ємні ознаки синергії (системність, саморегулювання, динамічність, спрямованість до атрактора, комплексність та когерентність поведінки елементів), з іншого боку, дозволяє уникнути двозначності щодо самоорганізації, тому що чітко визначає функціонально-смисловий момент саморегулювання.

Очевидно також, що самоорганізація смислів – це синергетичний нелінійний процес (« $2+2=5$ »). Він не підпорядковується чітко регламентованому алгоритму, а протікає в режимі багатовимірної взаємодії та взаємопосилення функціонального навантаження всіх елементів, що беруть у ньому участь: у кримінології і науці загалом діють правила складання смислів, що дають не суму смислів, а нові смисли. Інакше кримінологічний простір був би позбавлений дуже важливих складових – імплікацій, підсистеми образних засобів вираження, феномену прецедентності тощо, а ідеї і теорії були б набагато біднішими.

Розглянемо такий текст: «... саме у такій контроверсійності виявляється людство. І контроверсійність ця – не завжди діалог; досить часто – це виключно два монологи (або більше), какофонія різномов’я, різночитання, різномислення (і у буквальному, і у переносному значенні).

Визначений В. С. Біблером ряд моральнісних перепитій, що концентруються у єдиному просторі можна ж і продовжити й розтраєкторити: 1) В. І. Ленін, Й. В. Сталін, Ф. Е. Держинський, С. В. Міхалков, В. В. Маяковський, О. М. Толстой, М. Греков і т. д.; 2) А. А. Ахматова, О. Е. Мандельштам, Й. О. Бродський, А. Д. Сахаров, Д. Д. Шостакович, Д. С. Ліхачов, Б. Л. Пастернак, Л. Я. Гінзбург, О. І. Солженіцин; 3) П. Скоропадський, К. Г. Маннергейм, П. Врагнелі і т. д.; 4) С. В. Петлюра, С. А. Бандера, В. С. Стус, В. М. Чорновол, Ю. І. Андрухович і т. д.». І виноска: «Вказані персоналії свідомо перелічені нами без дотримання будь-якого формального порядку, чи-то алфавітного, чи-то приналежності до роду діяльності, жанровості і т. п. задля того, аби підкреслити нелінійність соціальних сюжетів, політичні, мистецькі, побутові складові яких переплітаються найзагадковішим чином; в них римуються кухня й парламент, музей і смітник, новорічна ялинка і концтабори...»¹.

Розглядаючи цей фрагмент дискурсу лінійно, через призму механічного додавання значень, отримуємо нехитрий результат:

– автор схвально характеризує ситуацію контроверсійності, стверджуючи, що «різномислення (і у буквальному, і у переносному значенні) – це добра річ (причому є конкретизація за прізвищами, яка за лінійного сприйняття реалізує саме це значення, а не переносне);

– вказане підтверджується і зазначеним у виносці: «...нелінійність соціальних сюжетів, політичні, мистецькі, побутові складові яких переплітаються найзагадковішим чином; в них римуються кухня й парламент, музей і смітник, новорічна ялинка і концтабори».

Як бачимо, за такого прочитання ні негативні імплікації, ні сарказм, ні логічні зв'язки пунктів не сприймаються. А функціональний атрактор (зміст-намір автора) зводиться до вираження позитивної оцінки ситуації. Стає зрозуміло, що суто лінійне послідовне додавання смислових компонентів тексту не дозволяє виявити істинний атрактор дискурсу і взагалі робить не той дискурс, який утворюється при включенні механізму функціональної синергії. Саме здатність нашої свідомості до нелінійного синергетичного сприйняття тексту, контексту і підтексту у поєднанні зі здатністю автора втілити задуманий сюжет породжує повноцінно осмислений дискурс. Тоді функціональна перспектива наведеного фрагмента набуває іншого вектору.

Текст не містить жодних звинувачень у контроверсійності людства, але яким чином ми дізнаємося, що саме в цьому полягає задум автора? Насамперед завдяки взаємодії дискурсу (незамкнутої системи) із зовнішнім середовищем – свідомістю читача та ситуацією спілкування: світогляд нормальної людини радше схилиться до бінарної опозиції, що відкидає обвинувачення людства загалом як неможливе для цивілізованого суспільства явище. Проте чи саме це мав на увазі автор? Навіть не будучи

¹ Кожушко С. О. Протидія злочинності в оборонно-промисловому комплексі України : монографія / за заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. О. М. Литвинова ; Кримінологічна асоціація України. Х. : Факт, 2022. С. 124.

висловленою, чи не є це очевидним. Тому знущальна поблажливість до контрверсійності не залишає сумнівів у різкому засудженні цієї позиції.

Область тяжіння елементів даної підсистеми кримінологічного дискурсу (функціональний атрактор) створюється «віртуально» – у підтексті. Гіркота людини, яка душевно страждає від того, що відбувається, виявляється у формулюваннях «від противного», тому що вона розуміє марність звинувачень на адресу людства, яке щиро вважає, що в політичній боротьбі не обійтися без жертв. Крім того, за подібних обставин, що включаються автором, засоби сарказму надають сильніший емоційний вплив на адресата, ніж відверті звинувачення, а використовувані прийоми гіперболи та метафори висвічують всю обвинувальну силу зазначеного. Мобілізація функціонального потенціалу таких компонентів, як «кухня й парламент, музей і смітник, новорічна ялинка і концтабори» визначають вектор смислового розвитку системи кримінологічного дискурсу. Контраст між трагічністю ситуації й іронічністю мовлення надає специфічний колорит всьому дискурсу і насправді створює думку, зворотну повідомленому.

Наведене порівняння двох різних сприйняття смислової системи одного тексту дає підстави стверджувати, що без синергетичних властивостей людської свідомості дискурс, і кримінологічний зокрема, втратив би всю свою багатомірність, і будь-які розумні, але не виражені смислові компоненти були б виключені. Ті ж, які сформульовані та озвучені, все одно не вичерпують реальний сумативний сенс сказаного чи написаного.

Тим не менш очевидно, що в кримінологічному дискурсі діють деякі фактори (параметри порядку), що регламентують і регулюють його системні властивості і цілісний характер. Це дозволяє науковцям, а також усім, хто цікавиться проблематикою протидії злочинності, спілкуватися, розуміти один одного. Отже, стосовно кримінологічного простору одне з центральних положень синергетики про вирішальне значення параметрів порядку самозбереження системи має розкриватися через аналіз стабілізуючих, стійких характеристик, що спрямовують, наприклад, елементи кримінологічного дискурсу у процесі самоорганізації.

Особливість параметрів порядку у тому, що, з одного боку, вони підпорядковують собі елементи системи, з іншого – самі генеруються колективною поведінкою елементів системи (у термінах синергетики – це круговий причинний зв'язок¹). Щоб вирішити завдання збереження системи, параметри порядку мають бути «міцними» факторами системи. Прийнято вважати, що у системі все засновано на відносинах (зв'язках)². Отже, можна зробити висновок, що термінологічна узгодженість і є тим регулюючим параметром, який зберігає цілісність системи, а якщо

¹ Аршинов В. И. Синергетика и методология постнеклассической науки. *Философия науки*. Вып. 8: Синергетика человекомерной реальности. М. : ИФРАН, 2002. С. 14-36;

² Хакен Г. Можем ли мы применять синергетику в науках о человеке? *Синергетика и психология*. Вып. 2. Социальные процессы / Под ред. И. Н. Трофимовой. М. : Янус-К, 2000. С. 11-25.

необхідність її модифікації все ж таки виникає, то і параметри порядку модифікуються в діапазоні тих варіантів, які не загрожують життєздатності системи.

Функціональні зв'язки між елементами системи кримінологічного дискурсу базується на смислових зв'язках між пропозиціями та на відносинах між фактами та їх властивостями¹. Природно, що таке зіставлення компонентів дискурсу можливе за умови контекстуальної і смислової сумісності фактів кожного з висловлювань (пропозицій, їх комплексів чи їх складових) у єдиній ситуації спілкування.

Аналізуючи нелінійність кримінологічного дискурсу, слід торкнутися також певної ролі «хаотичних» елементів. Поняття «хаотичні елементи» у дискурсі носить умовний характер: йдеться не про безладне нагромадження мовних одиниць, а про включення до мовного ланцюга елементів, що не відповідають загальним тенденціям або початковим умовам еволюції системи². Синергетика визначає хаос не як повну розпорядкованість (і тим більше не безглуздість), але як слабкоструктурований стан системи, коли випадкові коливання у поведінці елементів можуть бути як дезорганізуючими, так і конструктивними³. Тобто елемент постає як хаотичний не з точки зору користувача, а з точки зору внутрішнього стану системи – щодо інших елементів, у яких завдяки хаотичному елементу виникають нові тренди. Тому хаотизація певною мірою визнається необхідним механізмом еволюції системи, зокрема – системи сенсів кримінологічного дискурсу. Порушуючи плавність руху системи до атрактора, хаотичні елементи викликають функціональні «зрушення» у загальному структурно-смисловому розвитку системи, тим самим підвищуючи динамізм її функціонування, розширюючи спектр можливих шляхів подальшої еволюції та активізуючи сприйняття кримінологічного дискурсу адресатом.

Функціонально-синергетичний аналіз фрагментів кримінологічного дискурсу дозволяє розкрити механізми його функціональної еволюції та побачити, за допомогою яких засобів та траєкторій «руху» елементів дискурс здатний породжувати та актуалізувати нелінійні синергетичні смислові компоненти.

В узагальненому виді перебіг синергетичного розвитку системи кримінологічного дискурсу виглядає наступним чином. Дискурс є базовим елементом і передає початкові, рівноважні умови розвитку системи смислів (ідей) та їх мовної репрезентації (висловлювання). Ідея спочатку сприймається як відображення об'єктивного ходу подій, що вступає у процес формування системи кримінологічного дискурсу як самостійний «повноправний» компонент. Однак надалі роль ідеї модифікується і в

¹ Dijk T. van. *Studies in the Pragmatics of Discourse*. The Hague/Berlin: Mouton, 1981. P. 270.

² Пономаренко Е. В. О принципах синергетического исследования речевой деятельности. *Вопросы филологии*. 2007. № 1. С. 14-23.

³ Литвинов О. М. Теорія хаосу в контексті кримінологічних досліджень. *Вісник Кримінологічної асоціації України* : зб. наук. праць. № 1 (24). 2021. С. 133-142.

логічному, і в семантичному, і в прагматичному аспектах: при системному її сприйнятті висловлювання переходить в іншу якість і стає фоновим компонентом даної системи: вклинюючись, воно викликає її хаотизацію, посилює нерівноважність, але в той же час є конструктивним. Конструктивна роль проявляється в утворенні спонтанних функціональних властивостей – появі додаткових смислів, а головне – сигналу про можливість трансформації системи. Виконавши це завдання, функціональне поле розсіюється – ідея «перетравлюється» системою.

Хаотизація, що вноситься ідеєю, викликає конкуренцію параметрів порядку (функціональних зв'язків), що призводить систему до точки біфуркації (розгалуження), змушуючи робити вибір подальшого еволюційного шляху. Оскільки подальший кримінологічний дискурс продовжує розвиток пропозиції, між ідеями встановлюються відносини перемикачів, а між ідеями та висловлюваннями – експлікації (пояснення суті). Така функціональна взаємодія компонентів кримінологічного дискурсу сприяє створенню структурно-сислового зчленування, яке тим самим реалізує круговий причинний зв'язок синергетичного розвитку системи.

У варіанті не сприйняття ідеї система кримінологічного дискурсу переходить у режим загострення, коли динаміка семантичного та прагматичного розвитку помітно підвищується. Взаємодія ідей, і навіть висловлювань регулюється відносинами альтернативи або заперечення. Активізації еволюційного руху до атрактора сприяє ціла низка функціональних засобів: порівняння, протиставлення, тощо.

Всі ці етапи та елементи функціональної еволюції «притягуються» до основної комунікативної мети кримінологічного дискурсу і, таким чином, формують аттрактор його системи: зв'язок не тільки з подібними, але і з усіма іншими висловлюваннями. Поєднання цих елементів та специфіка їх взаємодії змінює прагматику кримінологічного дискурсу (він стає більш категоричним). Системність та когерентна взаємодія всіх елементів та частин даного блоку продукує ще один емерджентний компонент функціональної перспективи – ідею про необхідність збереження цілісності системи. Підсумком системної еволюції розглянутого комунікативного блоку є приведення системи смислів через нерівноважність, хаотизацію та нелінійність до впорядкованого стану на новому рівні – до обґрунтування головної ідеї даного фрагмента кримінологічного дискурсу.

Таким чином, можна стверджувати, що інтенціональне, цілеспрямоване висловлювання кримінологом конкретних ідей одночасно запускає процеси функціональної самоорганізації системи кримінологічного дискурсу, оскільки сприйняття ідеї адресатом відбувається не стільки як послідовне (ланцюгове) додавання смислових компонентів, що розгортаються, скільки як накопичуване й інтегроване в єдиний цілий багатовимірний кримінологічний простір.

На закінчення слід визнати, що рамки статті дають можливість викласти далеко не всі міркування щодо синергетичних властивостей

кримінологічного простору (хай навіть на прикладі кримінологічного дискурсу). Проте навіть стислого огляду основних положень функціональної синергетики достатньо, щоб зрозуміти, що аналіз самоорганізованих процесів представляє як науковий, так і практичний інтерес. Розробка корпусу ефективних моделей функціонування кримінологічного простору дозволить запропонувати методи гармонізації його елементно-компонентного складу на всіх рівнях.

Стаття надійшла до редакції 08.04.2022

Алексей Николаевич ЛИТВИНОВ,

доктор юридических наук, профессор

(Харьковский национальный университет внутренних дел)

Юрий Брониславович ДАНИЛЬЧЕНКО,

доктор юридических наук, доцент

(Научно-исследовательский институт изучения проблем преступности имени

академика В. В. Сташиса Национальной академии правовых наук Украины)

КРИМИНОЛОГИЧЕСКОЕ ПРОСТРАНСТВО: ПУТЬ К СИНЕРГИИ

Статья посвящена исследованию эвристического пути криминологического познания, в результате чего целенаправленное высказывание криминологом конкретных идей запускает процессы функциональной самоорганизации системы криминологического дискурса, в рамках которого смысловые компоненты накапливаются и интегрируются в единое многомерное криминологическое пространство.

Ключевые слова: *криминологическое пространство, криминологический дискурс, синергия, идея, смысл, знание, противодействие преступности.*

Oleksii M. LYTVYNOV,

Doctor in Law, Professor,

Honored Worker of Education of Ukraine

(Kharkiv National University of Internal Affairs)

Yurii B. DANYLCHENKO,

Doctor in Law, Associate Professor

(Research Institute for the Study of Crime Problems named after Academician

V.V. Stashis of the National Academy of Legal Sciences of Ukraine)

CRIMINOLOGICAL SPACE: THE WAY TO SYNERGY

The article is devoted to the study of the heuristic path of criminological cognition. As a result the purposeful expression of specific ideas by a criminologist triggers the processes of functional self-organization of the criminological discourse system. There the semantic components are accumulated and integrated into a single multidimensional criminological space.

Keywords: *criminological space, criminological discourse, synergy, idea, meaning, knowledge, crime counteraction.*